

„A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok...”¹ - gondolatok a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés tényállásáról²

KANYUK Petra Ágnes³

Hazánkban a 2013. július 1-jén hatályba lépett új Btk. rögzített először olyan tényállást, amely az érdekházasság, és azzal együtt egyéb, valótlan családi kapcsolatok létrehozását is büntetni rendeli. A kriminalizáció szükségességét a jogalkotó azzal indokolta, hogy az utóbbi időben gyakran merült fel, hogy magyar állampolgár harmadik országbeli személlyel történő házasságkötésére, illetve ilyen személyek között a családi kapcsolat létesítésére kizárólag a Magyarországon tartózkodás joga és az ehhez kapcsolódó egyéb jogosultságok megszerzése érdekében került sor. A migráció ilyen formája illegálisnak tekinthető, így az ilyen visszaélésekkel szembeni eredményes fellépés érdekében büntetőjogi védelem vált szükségessé. A tényállás elemeit, valamint a felhalmozott tapasztalatokat elemezve azonban alappal merül fel a kérdés: a jelenség tekintetében valóban helyes döntés a büntetőjogi eszköz igénybevétele?

Kulcsszavak: családi kapcsolatok létesítésével visszaélés, migráció, kriminalizálás, érdekházasság

Bevezető gondolatok

Az Európába irányuló migráció felélénkülése napjaink egyik legaktuálisabb problémáját képezi, számos dilemmát vetve fel. A jelenség nem újkeletű, azonban a közelmúltban megnövekedett nyomás mind az Európai Unió tagállamait, mind a közösségen kívüli európai országok többségét váratlanul érte, az érkező migránsok erőteljesen növekvő

¹ Idézi Király Tibor gondolatait Tóth (2015) 3.

² A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

³ KANYUK Petra Ágnes dr., doktorandusz, Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

Ágnes Petra KANYUK, PhD student, University of Debrecen Faculty of Law

<https://orcid.org/0000-0003-4176-8908>, kanyukpetra@gmail.com

száma folytán a kialakult állapot jelenleg is a társadalmi érdeklődés középpontjában helyezkedik el.⁴

Az aktuális bevándorlási helyzet kezelése során számos szempont ütközik, keverednek a politikai, jogi és gazdasági érvek, elhatárolások.⁵ A szabályozás egyik fő feladatát jelenti az emberi vándorlás aktuális helyzetének jogi értékelése, ezzel együtt pedig a jelenség – jövőben is – kívánatos kereteinek alakítása.⁶

A migráció a fennálló szabályokhoz képest lehet jogkövető (legális), vagy azzal ellentétes is (illegális/irregularis/dokumentálatlan).⁷ Az utóbbi megjelenési formájával összefüggő cselekményekre adott válaszok mind hazai, mind világviszonylatban éles vitákat váltanak ki,⁸ a hazai jogrendszerben különböző jogágakhoz kapcsolódó rendelkezésekkel találkozunk. A jogellenes beutazásból vagy tartózkodásból származó állapot mielőbbi megszüntetéséhez kapcsolódó társadalmi érdek mentén elsődleges eszközként az idegenrendészeti jog kerül számításba, amely egybecseng az uniós szinten jelentkező megoldási elképzelésekben közös ponttal, a válság rendészeti úton történő mederben tartásával,⁹ de a rendelkezésre álló jogi eszközök tárházában a hazai szabálysértési jog és végső soron a büntetőjog is kínál megoldási lehetőségeket.

Utóbbi vizsgálva, a migrációhoz kapcsolódó büntetőjogi szabályok megalkotásában¹⁰ rejlő legfontosabb kihívást az jelenti, hogy egy állam milyen mértékben hívja megoldásként a büntető anyagi jogi és eljárásjogi eszközöket, intézményeket a jogellenes cselekmények szankcionálására. A büntetőjog ultima ratio elve egyfajta záróként azokban az esetekben indokolt, amikor a jogsértő állapot megszüntetésére vagy megelőzésére más jogi eszközök már nem tűnnek elégségesnek. A migráció ugrásszerű növekedése folytán azonban egyre több állam fűz büntetőjogi következményeket az illegális bevándorlás vagy tartózkodás egyes megvalósulási formáihoz, így a témát vizsgálók számára jogosan feltéve az eszközök helyessége megválasztásának kérdését, a migráció esetleges túlkriminalizáltságának problémáját.¹¹

A továbbiakban ezen kérdés összetevőit járjuk körül a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés tényállása tekintetében. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 355. §-a által bevezetett új, a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények között elhelyezkedő tényállás értelmében az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki anyagi haszonszerzés céljából, kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében létesít családi kapcsolatot, vagy az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárul, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴ Madai (2016c) 11.

⁵ Amberg (2016) 204.

⁶ Hautzinger (2017) 79.

⁷ Hautzinger (2015) 49.

⁸ Madai (2016a) 245.

⁹ Madai (2016b) 8.

¹⁰ Avagy a migráció kriminalizálásában (krimmigrációban). Hautzinger (2017) 79.

¹¹ Hautzinger (2015) 54.

A büntetőjogi eszköztár alapja és elemei

A globalizáció és nemzetközi integráció a fejlődés vívmányaihoz való jobb hozzáférés mellett a biztonságpolitikai kihívásokat is erősíti, sebezhetőbbé téve a fenyegetések hatásaival szemben.¹² Magyarország Alaptörvényének E cikkének (1) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében, amelyhez kapcsolódóan a Q) cikk szerint Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával. Az Alaptörvény IV. cikke pedig kijelenti, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Megállapítható tehát, hogy hazánkban alaptörvényi szinten jelenik meg a biztonsághoz fűződő alapvető deklaráció,¹³ amelyre tekintettel széles körű eszköztárat vezettek be, alapvetően a közrend, közbiztonság védelme jegyében.¹⁴

Hazánk az irreguláris migráció kriminalizálásához kapcsolódóan egyrészt bővítette az egyébként is hagyományosan a jogellenes migrációval közvetlenül összefüggő cselekményeket magában foglaló tényállásokat (embercsempészés – Btk. 353. §; emberkereskedelem¹⁵ – Btk. 192. §),¹⁶ másrészt olyan sajátos deliktumok megfogalmazását tartotta indokoltnak, mint a határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), illetve a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §). Harmadrészt, tekintettel arra, hogy az illegális migráció nemcsak az államhatár jogellenes átlépésének segítségével támogatható – többek között a Tamperei Program nyomán¹⁷ –, más uniós tagállamokhoz hasonlóan hazánk büntetőkódexébe is beépültek olyan, illegális tartózkodást segítő cselekményeket és ezekkel együtt a segítő, harmadik személyeket szankcionáló büntetőjogi kategóriák, mint a jogellenes tartózkodás elősegítése (Btk. 354. §), a családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés (Btk. 355. §), a harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása (Btk. 356. §), továbbá legfrissebb tényállásként a meghatározott célú szervező tevékenységeket büntetni rendelő jogellenes bevándorlás elősegítése, támogatása (353/A. §). Mindezen tényállások mellett a magyar jogalkotó kialakított egy olyan általános büntető eljárási szabályrendszert is, amelynek elsődleges indoka nem az említett bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy szabadságának huzamosabb idejű elvonása,

¹² Madai (2013) 217.

¹³ Madai (2016a) 245.

¹⁴ A közrend, közbiztonság (illetve az ezekre való, tagállamok általi hivatkozás) uniós szabályozását a legális migrációt érintően lásd: Tóttós (2012) 285–298.

¹⁵ Az emberkereskedelem nem tekinthető közvetlenül a jogellenes migrációhoz kötendő deliktumnak, mivel e bűncselekmény törvényi tényállásához a határátlépés, illetve a térbeli mozgás nem szükségszerű összetevőként kapcsolódik. Hautzinger (2016b) 190.

¹⁶ Hautzinger (2017) 80.

¹⁷ A *Tamperei Program* abból indul ki, hogy a legális és az illegális migrációt csak együtt lehet kezelni, mert a legális migrációval kapcsolatos politika sikere és hitelessége elsősorban az illegális harc hatékonyságától függ. Célkitűzése a szabadság, biztonság és a jog európai térségének fejlesztésével összefüggésben a határon átnyúló, szervezett bűnözés elleni fellépés. Presidency Conclusions (1999)

hanem a kiutasítása Magyarország és az Európai Unió területéről.¹⁸ A következőkben rátérünk a tanulmány tárgyát képező tényállásról való értekezésre.

Védendő értékek?

A kriminalizáció okait a Btk. indokolása¹⁹ részletezi, kiemelve az ilyen magatartások elszaporodottságát és az azok mögött – a schengeni térséghez tartozásunk okán – rejlő fokozott biztonsági kockázatot, a külföldiek a tényállásban leírt módokon megszerzett jogosultságukkal ugyanis szabadabban, gyakran ellenőrzés nélkül utazhatnak az Európai Unió más tagállamaiba. Az indokolás egyúttal hangsúlyozza azt is, hogy az illegális migráció társadalomra kiemelten veszélyes volta folytán az ilyen visszaélésekkel szembeni eredményes fellépés a büntetőjog eszközeitől várható, ezen igény indokolta a tényállás megalkotását.

Az Alaptörvény L) cikkének (1) bekezdésében világossá teszi, hogy az állam a házasság és a család védelmére köteles. Az Alaptörvény életközösségnek nevezi a házasságot, és hitet tesz a család mint a nemzet fennmaradásának alapját jelentő érték mellett: az állam nem mondhat le arról, hogy az Alaptörvény értékrendjét közvetítse, ami átfo-gó politikát és jogalkotást igényel. Az érdekházasságok, valamint a további, a vizsgált deliktumban foglalt érdekkapcsolatok nyilvánvalóan ellentmondanak ezen értékrend-nek.²⁰

A tényállás jogi tárgyaként tehát a vonatkozó feldolgozások egy része szerint a család kapcsolatok természetes (anyagiaságtól mentes) rendje,²¹ az állampolgársági viszonyok és a családi kapcsolatok tisztasága, érdek nélküli kialakulása és fenntartása,²² míg többsége alapján az illegális migráció elleni fellépéshez,²³ a jelenség visszaszorítá-sához fűződő társadalmi érdek,²⁴ az Európai Unió területén tartózkodás rendje²⁵ jelöl-hető meg.

A jogalkotói szándékot és indokokat nem kétségbe vonva, e törvényi tényállás kap-csán felvetődő kérdések sorában elsőként jelentkeznek a jogi tárgy²⁶ vonatkozásában felmerülő problémák, amely tényállási elem azt a legalább absztrakt – jogelvi szintű – tiltást vagy kötelezést képviseli a jogrendszerben, amely valamilyen magatartást, vagy valamilyen magatartástól való tartózkodást határoz meg, és amely nélkül nem lehet büntetőjogi tényállást kodifikálni.

A jogi tárgyként meghatározott lajstrom első csoportját, a családi kapcsolatok tisztaságára hivatkozást közelebbről megvizsgálva, ezen kapcsolatok elsődleges megnyil-

¹⁸ Hautzinger (2017) 80.

¹⁹ 2012. évi C. törvény indokolása, 139.

²⁰ Blaskó (2015)

²¹ Karsai (2013) 741.

²² Balogh (2014) 449.

²³ Blaskó (2018) 144.; Horváth–Lévay (2013) 502.

²⁴ Belovics (2016) 640.

²⁵ Polt (2013) 175.

²⁶ Gratzner-Sövényházi (2017) 65–73., Horváth–Lévay (2012) 144.

vánulására, a házasságkötésre irányadó szabályokat emelhetjük ki problémás pontként. Végigtekintve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) házasságkötésre vonatkozó rendelkezéseit,²⁷ azokból az következik, hogy hatályos jogunk nem tartalmaz olyan kikötést, amely szerint házasságot csak érdekmertesen, az együttélés szándékával lehetne kötni – könnyen belátható, hogy ilyen kritérium alkalmazása tarthatatlan volna a vizsgált büntetőjogi tényállás jellemző megvalósulási esetkörén túl, magyar állampolgárok viszonylatában is... Az anyakönyvvezetőnek a törvény nem ad mérlegelési lehetőséget, így a házasságot a felhívott feltételek fennállása esetén akkor is meg kell kötnie, ha a házasulók határozottan kijelentik, hogy csak és kizárólag abból a célból létesítik e kapcsolatot, hogy az egyik fél tartózkodási engedélyt szerezzen, és ezért a másik fél anyagi ellenszolgáltatást nyújt. Tekintettel arra, hogy a vizsgált magatartásokat a jog nem tiltja,²⁸ hovatovább a kapcsolatot érvényesen létre is hozza, sőt az anyakönyvvezető köteles megkötni egy ilyen házasságot, így a bűncselekménynek nincs jogi tárgya, amiből következik, hogy az nem lehet – büntetőjogi értelemben – veszélyes a társadalomra sem.²⁹ Ezen problémát egyes szerzők találoán úgy ragadják meg, hogy hatályos Büntető Törvénykönyvünk szövegezése szerint a házasság jogszerűen „csak szerelmesek között köthető”.³⁰

A megjelölt jogi tárgyak közül a második csoport, az illegális migrációval kapcsolatos hivatkozások tekintetében a probléma már jelentősen árnyaltabb, és abban ragadható meg, hogy – ahogyan Hautzinger Zoltán is feltárja tanulmányában – hazánk tekintetében statisztikai adatokkal nem igazolható, hogy a növekvő illegális migrációhoz kapcsolódóan a kriminalitás is növekedne, az erre hivatkozó Btk.-rendeletek tehát elsődlegesen a szubjektív biztonságérzetet érintik.³¹ Ezzel összefüggésben megjegyzendő továbbá, hogy a vizsgált deliktum statisztikai megjelenése mindeddig elmaradt az előzetes várakozásoktól, összesen nyolcvanhárom regisztrált családi kapcsolatok létesítésével való visszaélés-bűncselekménnyel találkozunk, amelyek közül hetvenhárom országhatáron túli tevékenységként jelenik meg (2016), tíz Baranya megyéhez

²⁷ A Btk. nem szól a házasságkötésről és az azzal kapcsolatos körülményekről, mindarra tehát a Ptk.-ban meghatározottak az irányadók: annál is inkább, mivel például a *kettős házasság* (Btk. 214. §) tekintetében kialakult érvénytelenségi okokat, egyéb rendelkezéseket a büntetőbírói gyakorlat is átveszi a Ptk.-ból – illetve korábban átvette a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényből. A jelen tényállás tekintetében releváns szabályok szerint [4:5. § (1) bekezdése] házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt. A nyilatkozat feltételhez vagy határidőhöz nem köthető. Amennyiben bármely feltétel hiányzik, a házasság nem tekinthető fennállóknak.

²⁸ Természetesen nem szükségszerű, hogy minden bűncselekményt megelőzzön egy konkrét jogszabályhely megjelölésével hivatkozható törvényi rendelkezés, tiltás vagy valamely magatartásra kötelezés, a jogi tárgy lehet valamely alapjog, jogelv, alkotmányos rendelkezés – amilyen az élethez és emberi méltósághoz való jog – de következhet nemzetközi jogi imperatív vagy szerződésen alapuló normából is, mint például a népirtás és az emberiség elleni bűncselekmények; a büntető tényállás azonban nem lehet öncélú, önmagából fakadó. Gratzter-Sövényházi (2017) 68.

²⁹ Gratzter-Sövényházi (2017) 67.

³⁰ Gratzter-Sövényházi (2017) 65.

³¹ Hautzinger (2016c) 306–310. A megállapítást kiemeli Madai (2016a) 247., azzal a kiegészítéssel, hogy a közvélekedésben a jelenségkel szemben kialakult félelmet sokszor az élesen eltérő és így ismeretlen morális-jogi szabályok is indukálják; az ellenőrizetlenül érkező harmadik országbeli állampolgárok által növelt köz-, illetve nemzetbiztonsági kockázat pedig nem feltétlenül követeli meg azt, hogy ezek a kockázatok büntetőjogi értékelést jelentő cselekményekbe forduljanak át.

és egy pedig a fővároshoz (2017) kötődik.³² Mindezen megállapítások alappal vezetnek el minket ahhoz a feltételezéshez, hogy a vizsgált tényállás a szimbolikus büntetőjog toposzával leírt, modern büntetőjogi rendszer típusának megnyilvánulásaként is értelmezhető.³³ Esetünkben ugyanis tetten érhető a jelenségre jellemző több elem is: a büntetőjog új életterületekre, úgynevezett nagy, aktuális problémákra történő kiterjesztése, a büntetőjog által elérhető, visszatartó hatás és eredmény túlértékelése, továbbá a prevenció előtérbe állítása.³⁴

A tényállásról

Az elkövetési magatartás a családi kapcsolat létesítése, illetve az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárulás.

A családi kapcsolat alapja az Alaptörvény L) cikke értelmében a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, így létesítése mindenekelőtt a házasságkötésre irányul, de nem kizárt például a külföldi gyerek örökbefogadása,³⁵ és ilyen lehet a bejegyzett élettársi kapcsolat, a be nem jegyzett – természetes – élettársi kapcsolat is, hiszen a családi kapcsolat, bár különleges kötelék, nem feltétlenül jogi értelemben vett kötelelem. Az egyszerű, akár tartósabb együttélés – amennyiben az előbbiekkal nem definiálható – nem számít családinak, miután abban csupán egy esetleges, későbbi családi kapcsolat magvai követhetők nyomon.³⁶

Az első fordulat tekintetében kiemelésre érdemes a családi kapcsolatok létesítésének leggyakrabban előforduló és egyben a vonatkozó szakirodalom által is leginkább kutatott formája, az *érdekházasságok* megkötése, amelynek a magyar jogban egyébként nem meghatározott fogalmát két uniós jogi aktust – az Európai Unió Tanácsának az érdekházasság elleni küzdelemről szóló 1997. évi, 97/C/382/01. számú állásfoglalását,³⁷ amelyet a szabad mozgás és tartózkodás jogát gyakorlók tekintetében a Bizottság egy 2009-es közleménye³⁸ pontosít, egészít ki – alapul véve Bojcsév Gabriella a következőképpen határozta meg: „Az érdekházasság az uniós polgár, illetőleg jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgár és egy harmadik országbeli állampolgár között létrejött házasság, melynek egyetlen célja a joggal való visszaélés és a tartózkodási jog megszerzése.”³⁹ A definíciót a Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja is elfogadja,⁴⁰ kiegészítve azzal, hogy ha bármilyen kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat a felek között fennáll, akkor irreleváns, hogy egyébként a felek azért is döntenek

³² Bsr.bm.hu (2013. 01. 01 – 2018. 06. 30.)

³³ Nagy (2012) 129.

³⁴ Nagy (2012) 129., 154.

³⁵ Blaskó (2018) 145.

³⁶ Karsai (2013) 741–742.

³⁷ Council Resolution (1997)

³⁸ A Bizottság közleménye (2009) 16.

³⁹ Bojcsév (2012) 336.

⁴⁰ A Kúria összefoglaló véleménye (2012) 80.

a házasság megkötése mellett, hogy a tartózkodást legalizálják, ugyanis ez ebben az esetben a kölcsönös érzelmi és gazdasági kapcsolat sikeres fenntartásának szükségszerű feltétele.⁴¹

A második fordulat szerinti cselekményt az követi el, aki tartózkodási engedély kiadása érdekében az apaságot megállapító teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz hozzájárulást ad. Ehhez kapcsolódóan, a Ptk. 4:101. § (1) bekezdésében szabályozott apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem szerint, ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állott házassági kötelékben, és apasági vélelmet keletkeztető reprodukciós eljárásban sem vett részt, vagy ha az apaság vélelme megdőlt, a gyermek apjának kell tekinteni azt a férfit, aki a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerte el. A Ptk. 4:98. §-a értelmében ezen apai elismerő nyilatkozat apai jogállást keletkeztető ténynek minősül, az apaságot egymagában megállapítja.⁴² Apai elismerő nyilatkozatot a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb férfi tehet, a gyermek fogamzási idejének kezdetétől, személyesen [Ptk. 4:101. § (2)–(4) bekezdései]. Az elkövetési magatartás az ehhez való hozzájárulás megadása, a Ptk. 4:101. § (5) bekezdése szerint ugyanis a nyilatkozat teljes hatályához ez az anya, a kiskorú gyermek törvényes képviselője és – ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte – a gyermek részéről is szükséges.⁴³

Az elkövetési magatartások kifejtésére kizárólag a tartózkodási engedély kiadása érdekében kerül sor.⁴⁴ A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (a továbbiakban: Harm.tv.) 19. § (1) bekezdése értelmében családi együttélés biztosítása céljából tartózkodási engedélyt az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, aki tartózkodási, bevándorlási, letelepedési, ideiglenes letelepedési, nemzeti letelepedési vagy EK letelepedési engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár, illetve magyar állampolgár, vagy külön törvény szerinti tartózkodási kártyával vagy állandó tartózkodási kártyával rendelkező személy családtagja.⁴⁵

⁴¹ Kovács (2013) 1280.

⁴² Blaskó (2018) 145.

⁴³ Ha az anya a gyermek törvényes képviselője, a hozzájárulást e minőségében is megadhatja, kivéve, ha az anya és a gyermek között érdekellentét áll fenn. Ebben az esetben a gyámhatóság a kiskorú gyermek törvényes képviselőjére eseti gyámot rendel. Ha az anya vagy a gyermek nem él, vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg. Ptk. 4:101. § (5) bekezdése.

⁴⁴ A tényállás szövegéből, a törvényjavaslatban szereplő megfogalmazáshoz képest a büntetni rendeltség köréből kimaradt családi együttélés céljára szolgáló tartózkodási engedély kiadása érdekében létesített családi kapcsolat, a házában jelentkező probléma jellegére tekintettel. T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről, Bojcsév (2012) 347.

⁴⁵ A felhívott törvény továbbá igen széles körben állapítja meg alkalmazási körében a *családtag* fogalmát [2. § (d) pont]: *da*) a harmadik országbeli állampolgár vagy a magyar állampolgár házastársa, *db*) a harmadik országbeli állampolgár házastársával közös kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), *dc*) a harmadik országbeli állampolgár eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a harmadik országbeli állampolgár szülői felügyeleti jogot gyakorol, *dd*) a harmadik országbeli állampolgár vagy a magyar állampolgár házastársának eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a házastárs szülői felügyeleti jogot gyakorol, *de*) a kiskorú magyar állampolgár felett szülői felügyeleti joggal rendelkező, a szülői felügyeleti jogát gyakorló, a magyar állampolgárral egy háztartásban élő személy. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény [1. § (1) bekezdésének c) pontja] korábban (2019. január 1-jétől hatálytalan) alapvető szabálya volt, hogy a magyar állampolgárok harmadik

A bűncselekmény továbbá csak akkor valósul meg, ha az elkövetőt anyagi haszonszerzés vezeti. Ezen célzat akkor állapítható meg, ha az elkövető anyagi ellenszolgáltatás vagy előny, avagy tartozáselengedés fejében nyújt segítséget,⁴⁶ annak pedig nincs jelentősége, hogy a vagyoni haszonszerzés célzata ténylegesen realizálódott-e, az elkövető megkapta-e az anyagi ellenszolgáltatást.⁴⁷ E körben a jogalkalmazó szervek értékelése kiemelt szerepet kap, szükséges feltárni az egyéb és kizáró okokat is,⁴⁸ amely még annál is nehezebb feladat, mint amennyire első olvasatra tűnik: tekintettel arra, hogy még az embercsempészás alaptényállásából [Btk. 353. § (1)] is a bizonyítási nehézségek okán került mellőzésre a vagyoni haszonszerzés célzata.⁴⁹

Ezen tényállási elem kapcsán bizonyos feldolgozások úgy fogalmazzák, hogy a tényállás két célzatot is tartalmaz,⁵⁰ amelyhez egyes szerzők azt fűzik hozzá, hogy a büntetőjogtól idegen duplikált célzat tulajdonképpen ellehetetleníti a tényállás alkalmazhatóságát,⁵¹ ugyanis azok jellemzően nem állnak fent egyszerre egy személynél. Az ügyletben az anyagi haszonszerzés céljából részt vevő személyek tartoznak büntetőjogi felelősséggel, így abban az esetben, ha a tényállásban rögzített kritériumok alapján egy magyar és egy harmadik országbeli személy például házasságot köt, és ezért a magyar állampolgár anyagi előnyben részesül (például pénzt kap érte), a magyar állampolgár elköveti a bűncselekményt, de a harmadik országbeli személy nem, mivel nála hiányzik a haszonszerzési célzat,⁵² ellenben a tartózkodási engedély kiadására alapvetően a harmadik országbeli személy törekszik. A bűncselekmény kapcsán tett vádemelésekről megjelent ügyészségi sajtóközlemény megfogalmazása szerint is adott esetben „az érdekházasságokat kötő nők egyedüli célja az ígért pénz megszerzése volt”,⁵³ a megkötött házasság érdekjellegéről még – adott esetben – az élettársuk is tudott, azonban nyilatkozataikból kiderült, hogy arról nem volt tudomásuk, hogy amit tesznek, az büntetendő.⁵⁴ Más szerzők a célzatot elemezve úgy fogalmazzák, hogy – bár alkalmazhatatlanságról nincs szó – a cselekményt ezen célzat mégis már önmagában annyira karakterizálhatja, hogy az a tényállásban egyedüli érdek megalapozására adhat

országbeli családtagjaira is kiterjesztette a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogot [Belovics (2016) 624.], mindezzel széles körben megteremtve a joggal való visszaélés lehetőségét; erre az – a bizonyos nézetek szerint az uniós jogban mutatkozó joghézag – adott lehetőséget, hogy a saját tagállam polgárainak családtagjaira vonatkozó szabályozásokra uniós jogi normák nincsenek, azok teljes egészében nemzeti jogalkotói hatáskörbe tartoznak [Bojcsév (2012) 337.].

⁴⁶ Az embercsempészás tényállásának minősített esetében [Btk. 353. § (2)] szereplő vagyoni haszonszerzési célzatnál szereplő kifejtést irányadónak tekintve, ezen célzat magában foglal minden olyan tevékenységet, amely akár az aktív vagyon követelésére, akár a passzív vagyon csökkentésére irányul. BH 2002.253., Horváth–Lévay (2013) 499., 502.

⁴⁷ Belovics (2016) 623.

⁴⁸ Projektjeink, Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (é. n.).

⁴⁹ Horváth–Lévay (2013) 499.

⁵⁰ Polt (2013) 175., Balogh (2014) 450.

⁵¹ Gratzner-Sövényházi (2017) 72.

⁵² Blaskó (2018) 145.

⁵³ [Ügyészség.hu](http://ugyesszsg.hu) (2016). A tényállást érintő bírósági határozatok nem közzétettek, azonban a vizsgált bűncselekmények jellemzőiről információkat nyerhetünk a közelmúltban történt esetekről beszámoló sajtóközleményekből, híryanagyokból.

⁵⁴ Pozsgai (2016)

okot⁵⁵ (a tartózkodási engedély kiadására törekvés ilyen módon elsikkad a haszonszerzés mellett). Mindezekre tekintettel abban egyöntetű az álláspont, hogy a deliktum csak egyes szándékkal valósítható meg.

A bűncselekmény *alanya* a tényállás szövege szerint kizárólag *tizennyolcadik életévét betöltött személy* lehet, tekintettel – a törvény indokolása szerint – arra, hogy a Ptk. 4:9. §-ban szabályozottak szerint a tizennyolc év alatti személyek házasságkötéséhez gyámhatósági engedély szükséges, az engedélyezés során az érdekházasság szándéka pedig jó eséllyel kiderül, és így nem kerül sor annak kiadására.⁵⁶ Megjegyzésre érdemes, hogy a törvényszöveg ezen kitétele hiányában a deliktum esetében elméletileg nem lett volna kizárt a fiatalok elkövető megállapíthatósága sem, amennyiben megfelel az általános alanyiság feltételeinek, betöltötte a tizenhatodik életévét, és az imént felhívott rendelkezés szerint gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, azonban a gyakorlatban a hatóság eljárása folytán valóban kevés lett volna a relevanciája. A második fordulatban megfogalmazott elkövetési magatartás esetében az alany – a hozzájárulás megadására jogosult személyek körének fenti elemzéséből kiindulva – tipikusan nő lehet, ezekben az esetekben többnyire az anya az, aki az ügyletet intézi, és abból hasznot húz.⁵⁷

Tettesi szempontól további érdekességet jelent, hogy a tényállás a *szükségképpeni többes közreműködésnek* (*concursum necessarium*)⁵⁸ az úgynevezett találkozó bűncselekmény formáját ölti magára, amelyben a két személy cselekménye egymás felé irányul.⁵⁹ Ezzel ellentétben azonban – a korábban megállapítottak mentén – a számunkra releváns ügylet szempontjából csak az büntethető, aki anyagi haszonszerzés végett valószínűleg meg a lehetséges elkövetési magatartások egyikét; a (jellemzően) harmadik országbeli személy nem büntethető, így a szereplők – ellentétben a felhívott kategóriától elvártaktól – nem lesznek önálló tettesei a bűncselekménynek.⁶⁰

Még a büntetőjogi fellépést üdvözlő szerzők is kiemelik, hogy a tényállás tettesként jellemzően azt a magyar állampolgárt, tipikusan hajadon vagy elvált nőt helyezi a szankcionált magatartás középpontjába, aki a társadalmi és gazdasági helyzete miatt kiszolgáltatottnak, sérülékenynek tekinthető, továbbá legtöbbször fel sem méri a cselekmény tényleges következményeit, miközben az ügyletből kevés anyagi haszna származik.⁶¹ Például a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodája által tett vádemelési javaslat szerint adott esetben a menyasszonyok 50–620 ezer forint közötti összegeket kaptak egy-egy házasságért, amelyet két részletben fizettek ki nekik: az első részletet a házasságkötés után, a másodikat a tartózkodási engedély megszerzését követően

⁵⁵ Projektjeink, Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés (é. n.), Tóttós (2016) 321.

⁵⁶ 2012. évi C. törvény indokolása, 139.

⁵⁷ Blaskó (2018) 146.

⁵⁸ Karsai (2013) 742.

⁵⁹ Horváth–Lévay (2012) 253.

⁶⁰ A fentebb elemzett, célzat körüli problémák a tettesi oldalon is visszaköszönnek, ugyanis egy személynél azért sem jelenhet meg mindkét célzat (amennyiben a tartózkodási engedély kiadására törekvést is ékként fogadjuk el), mivel találkozó-cselekmények lévén a társtettség megállapítása kizárt – való igaz, ahogyan láthatjuk, jelen tényállás az önálló tettség követelményét is megtöri e kategória tekintetében. Vö. Gratzner–Sövényházi (2017) 72.

⁶¹ Tóttós (2016) 321.

kapták meg. A szervezők ezzel biztosították, hogy az arák hajlandóak legyenek – ha az eljárás úgy kívánta esetenként akár többször is – külföldre utazni.⁶² Egy névtelenül nyilatkozó pár például azért vállalta az elkövetést, mert az önkormányzati lakásukban felhalmozódott az adósságuk, a kilakoltatás elkerülése érdekében pedig a beígért pénzből szerették volna kifizetni a tartozásukat.⁶³ Mindezzel alapvetően egybehangzó a Kecskeméti Törvényszék közleménye is, amely szerint a szervezők adott ügyben 140–150 ezer forint közötti összeget ígértek hajadon, jellemzően szerény körülmények között élő nőknek azért, hogy Szerbiában szerb férfiakkal házasságot kössenek, majd velük később Németországba utazzanak, és a szerb állampolgároknak a németországi tartózkodási engedély megszerzésében segítséget nyújtsanak.⁶⁴

Ezzel szemben a különböző ügyleteket megszervező bűnözői hálózatok tagjai felbujtóként vagy bűnsegédként „csupán” részesei a bűncselekménynek. A tényállás szövegéből fakadó visszásságot a gyakorlat úgy próbálja orvosolni, hogy bár a Btk. rendelkezése alapján a részesi cselekményekre is a tettesi bűncselekmény büntetési tétele az irányadó [Btk. 14. § (3) bekezdése], ugyanakkor a részesek cselekményei tekintetében súlyosabb szankciókat irányoznak elő.⁶⁵ Ezt támasztja alá például a negyvenhárom, családi kapcsolat létesítésével visszaélés vétsége tekintetében tett vádemelésről beszámoló ügyészégi sajtóközlemény is, amely szerint az ügyészség az elkövetők közül a szervezők tekintetében egy személlyel szemben végrehajtandó fogházbüntetés és közügyektől eltiltás kiszabását, a többi szervezővel, segítővel szemben felfüggesztett fogház, illetve pénzbüntetés kiszabását indítványozta, míg az érdekházasságokra vállalkozó női vádlottak mint tettesek esetében a próbára bocsátás, és vagyonek Kobzás alkalmazását tartotta szükségesnek, sőt, további harminchat női gyanúsítottat pedig az ügyész megrovásban részesített büntetlen előéletükre, beismerő vallomásaikra és egyéb személyi körülményeikre figyelemmel.⁶⁶

Külön érdekes problémát vethet fel a bűncselekmény elkövetői alakzatait vizsgálva például az az eset, amennyiben a szülők intézik az érdekházasságot anyagi haszon-szerzés céljából tizenhét éves gyermekük tekintetében, akivel nem tudatják a házasság jellegének tényét; ilyen formában a gyermek koránál fogva (tizennyolcadik életévét be nem töltött, és még tévedésben is van) eleve nem lesz büntethető, a gyermeküket az elkövetéshez eszközként felhasználó szülők közvetett tettesek lesznek, a gámhatóság ügyintézője viszonylatában pedig – a körülményektől függően – esetlegesen hivatali visszaélés, vesztegetés állapítható meg.

Megjegyzendő továbbá, hogy bár a tényállás mondhatni tipikus megvalósulási formája a gyakorlat által is igazoltan a fentebb részletezett felállás – további tényállási elemek megvalósulása mellett *magyar állampolgárságú* nő házasságot köt, vagy egyéb családi kapcsolatot létesít, illetve apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatko-

⁶² Álházasságok – vádemelési javaslat (2015)

⁶³ Pozsgai (2016)

⁶⁴ Kezdődik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége elkövetésével vádolt vádlottak büntetőpere (2017)

⁶⁵ Tóttós (2016) 321.

⁶⁶ Érdekházassággal az európai unióba – vádemelés 43 személlyel szemben Kiskunhalason. Sajtóközlemény (2016)

zathoz hozzájárulását adja *harmadik országbeli* férfi tekintetében –, a bűncselekményt állampolgárságra tekintet nélkül bárki elkövetheti.⁶⁷ Pusztán a normaszöveg alapján tehát, amely e tekintetben nem tartalmaz semmilyen pontosítást, további, a vizsgált deliktum megvalósulásához szükséges körülmények fennállása mellett, a Btk. hatályra vonatkozó szabályait is szem előtt tartva⁶⁸ például a tényállás azon esetre is alkalmazható volna, amikor egy román, egy ukrán állampolgárságú személy javára működik közre tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében.

Elhatárolásképp megjegyzendő, hogy a jogellenes tartózkodás elősegítése – amely lényegében a korábbi, jogellenes belföldi tartózkodás elősegítése bűncselekmény napjainkra aktualizált tényállását jelenti⁶⁹ – és a vizsgálatunk tárgyát képző deliktum közti legfőbb különbség, hogy míg az előbbi csupán a szabad mozgás jogával nem rendelkező személyek engedély nélküli tartózkodásának segítését rendeli büntetni, addig a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés olyan állapot színlelését jelenti, amellyel a harmadik országbeli állampolgár egyébként jogellenes tartózkodását intellektuális módon kívánja legalizálni.⁷⁰

A családi kapcsolatok létesítésével történő visszaélés úgynevezett tág értelemben vett szubszidiárius bűncselekmény.⁷¹ Így például a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat esetén tett hozzájárulás tekintetében – amelyet a Ptk. 4:102. § (1) bekezdése szerint, az elismeréshez hasonlóan az anyakönyvvezetőnél, a bíróságnál, a gyámhatóságnál vagy a hivatásos konzuli tisztviselőnél kell jegyzőkönyvbe venni vagy közjegyzői okiratba kell foglalni – amennyiben a cselekmény egyben intellektuális közokirat-hamisítást is megvalósít, ezen deliktum és nem a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége állapítható meg. Ehhez hasonlóan a súlyosabban minősülő célcselekmények, mint a nemzeti családi támogatás megszerzése céljából megvalósított költségvetési csalás esetén nincs valódi anyagi halmazat,⁷² de hasonlóan súlyosabb deliktum lehet továbbá a fent említettek szerint az embercsempészség, az emberkereskedelem,⁷³ vagy a hivatali visszaélés, a vesztegetés, illetve a közbizalom elleni bűncselekmények köre.⁷⁴

A probléma kezelése a büntetőjogon innen és túl

A Kúria már korábban felhívott Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja munkájában a különböző, a vizsgált tényállásunk elkövetési magatartását képző cselekmény értékelése körében tett összegző megállapításai között kiemelte a bizonyítás

⁶⁷ Blaskó (2018) 146.

⁶⁸ Vö. Btk. 3. § (1)-(2) bekezdéseinek vonatkozó rendelkezéseivel.

⁶⁹ Hautzinger (2016b) 199.

⁷⁰ Hautzinger (2016a) 78.

⁷¹ Ambrus (2017) 63.

⁷² Vö. Btk. 396. §, Karsai (2013) 742.

⁷³ Tóttós (2016) 327.

⁷⁴ Balogh (2014) 450., Belovics (2016) 624.

körüli dilemmákat, amelyek folytán már az *idegenrendészeti problémák* megoldása is nehézkesnek minősül.⁷⁵

A megállapítások szerint az érdekházasság (és az érdekélettársi kapcsolat) bizonyítása rendkívüli körütekintést igényel. Ahhoz ugyanis, hogy annak ténye minden kétséget kizáróan bizonyítható legyen, azt kell igazolni, hogy a felek már a házasság megkötése pillanatában sem éltek családi (érzelmi és gazdasági) életközösségben, kizárólag a tartózkodási jog egyik fél által történő megszerzése érdekében hozták létre a családi kapcsolatot (például soha nem is éltek együtt, nem voltak közös céljaik). Még az ilyen egyértelmű, tipikus esetekben is ügyelni kell azonban az egyediesített bizonyításra, a döntés indokolására. Nem kizárt az érdekházasság bizonyítása akkor sem, ha a felek rövid ideig együtt éltek, de ez csak „szinlelés” volt. A bizonyítás a legegyszerűbb esetekben is „környezettanulmány”-szintű tényállásbizonyítást igényel, ahol a hatóságnak feltáró jellegű kérdéseket kell intéznie a kérelmezőhöz, amelynek nemcsak az együttélés körülményeire, hanem a felek tágabban értelmezett életkörülményeire, családi – de akár baráti – kapcsolataira is ki kell terjednie.⁷⁶ Különös problémát jelent, hogy – a jogi tárgy vizsgálatánál kifejtettekkel összhangban – az anyakönyvvezető nem (és más sem) vizsgálja, hogy az előtte megjelenő személyeket milyen szándék vezérli a házasságkötés során, polgári jogi szempontból az érdekházasság (névházasság) nem jelent olyan okot, amelynek alapján a házasság fenn nem állását (vagy akár esetleges érvénytelenségét) lehetne megállapítani.⁷⁷

Az örökbefogadással létrejövő családi kapcsolat esetében ugyanazt az elemzést kell elvégezni a szülők és az örökbefogadott gyermek viszonylatában, mint ami az érdekházasságnál, illetve érdek-gyermekvállalásnál, azzal, hogy az örökbefogadási eljárás is egyfajta előszűrésnek tekinthető, ekként az örökbefogadási eljárás során keletkezett bizonyítékokat, adatokat, tényeket különös súllyal kell figyelembe venni. A *teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal létrejött családi kapcsolat létesítése* tekintetében a hatóságnak elsődlegesen azt kell tisztáznia, hogy vér szerinti vagy szívességi apaságról van-e szó, hiszen a közokirat (teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat) önmagában nem igazolja a tényleges vér szerinti kapcsolatot, mivel abban az eljárásban, ahol ezt az apa megtette, azt nem ellenőrizték. Ha a kérelmező úgy nyilatkozik, hogy nem vér szerinti apa, bizonyítási eljárást kell lefolytatni arra nézve, hogy van-e az apa és gyermeke között érdemi személyes érzelmi-gazdasági kapcsolat. Ennek hiányában megállapítható, hogy az elismerés a tartózkodási engedély megszerzése érdekében történt.⁷⁸

A magyarországi helyzetről nem rendelkezünk teljes körű képpel, a hivatalos idegenrendészeti statisztikák nem tartalmaznak egzakt adatokat az ilyen jellegű, feltárt esetek számára vonatkozóan, nem beszélve a látenciában maradó, fel nem derített ügyekről. Tényleges számadat tehát nem áll rendelkezésre, mindazonáltal a tartózkodásra jogosító engedélyek számából, az állampolgársági megoszlásból levonhatók bizonyos

⁷⁵ A Kúria összefoglaló véleménye (2012) 80.

⁷⁶ Kovács (2013) 1280.

⁷⁷ Kovács (2013) 1280.

⁷⁸ Kovács (2013) 1281.

következtetések.⁷⁹ Bojcsev Gabriella tanulmányában, a nagyarányú engedélyekre és az állampolgársági megosztásra figyelemmel már a 2010–2011. évi statisztikákat alapul véve arra a következtetésre jut, hogy az érdekkapcsolatok – így az érdekből kötött házasságok az érdek szülő-gyerek kapcsolatokkal kiegészülve – jelenléte a magyar idegenrendészeti jogalkalmazásban mindennapos problémát jelent, a növekvő tendencia világosan kirajzolódik. Ezt támasztja alá a vonatkozó magyar nemzeti jelentés⁸⁰ is, amely megállapítja, hogy hazánk schengeni csatlakozásával afrikai, illetve egyes arab országok állampolgárai részéről felerősödő törekvés figyelhető meg a magyar állampolgárhoz történő családtagkénti csatlakozásra, és tipikusan férfiak azok a harmadik országbeliek, akik hazánkba és így az unióba próbálnak bejutni ilyen módon. Frissebb statisztikai kimutatások híján az idegenrendészeti ügyekben hozott közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatait jegyző határozatok nagy számából és tartalmukból kiindulva alappal következtethetünk arra, hogy a tendencia változatlan, és az ügyek a migráció fokozódásával csak újabb színezeteket nyertek.⁸¹

Amellett, hogy az érdekházasságok idegenrendészeti megjelenéseit feltáró tanulmányok, feldolgozások a hatékonyabb fellépés előmozdítása érdekében javaslatokat is tesznek, más tagállamokban bevált gyakorlatok átvételére ösztönöznek – említhetjük például az anyakönyvi hatóságok szignalizációs szerepét és jogkörét az illetékes hatóságok felé, amely az Egyesült Királyságban vagy Ausztriában lehetővé teszi az érdekházasságok megelőzését és a külföldivel szemben a szükséges idegenrendészeti, közigazgatási és büntetőjogi szankciók alkalmazását⁸² – alapvetően nem elégedettek az idegenrendészeti hatóság jogi lehetőségeivel és a családi kapcsolatok létesítésével, visszaélés tényállásának bevezetésekor a büntetőjogi szankcionálhatóságtól remélték azt a hatékony visszatartó erőt, amely a feleket elrettenti az érdekkapcsolatok létesítésétől.⁸³

Ahogy azonban az Alkotmánybíróság sokat idézett 11/1992. (III. 5.) AB határozata is megfogalmazza, „alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd, és maga is értéket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat”. Ilyen alkotmányos garancia a büntetőjog – fentebb már szintén említésre került – ultima ratio elve. Ezzel összhangban a 30/1992. (V. 26.) AB határozat szerint, a büntetőjog a jogi felelősség rendszerében az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen, amely azt kívánja meg a jogalkotótól, hogy csak akkor nyúljon a kriminalizáció eszközehez, amikor empirikus

⁷⁹ Bojcsev (2012) 340–342.

⁸⁰ Európai Migrációs Hálózat Magyarország (2012)

⁸¹ Az elsőfokú hatóság számos ügyben megállapította, hogy a felperes a családi kapcsolatot a tartózkodási jog megszerzése érdekében létesítette. Példaként lásd: a Kúria Kfv.37015/2018/9. számú határozata, A Kúria Kfv.37310/2017/6. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában.

⁸² Bojcsev (2012) 346.

⁸³ Bojcsev (2012) 348., A Kúria összefoglaló véleménye (2012). Tekintettel arra, hogy az érdekházasság kapcsán más uniós tagállamok is alkottak büntetőjogi tényállást, a jelenséggel szembeni hatékonyabb európai fellépés jegyében egyes feldolgozások még az uniós szintű szabályozás szükségességét is felvetik a tárgykörben, bizonyos büntetőjogi szabályozási minimumok ugyanis nyilvánvalóan megkönnyítenék a tagállami nyomozó hatóságok együttműködését is. Ad-Hoc Query (2013); Tóttós (2016) 322.

adatok fényében minden más fellépés elégtelen a társadalom érdekeinek védelmére, azaz az enyhébb beavatkozás – mint például a közigazgatási szankciók – nem érik el a szankciónak sem az egyedi, sem az általános célját, nem rendelkeznek kellő visszatartó erővel. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése tehát a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek; ahogyan a fentiekkel egybehangzóan Nagy Ferenc is hangsúlyozza, a büntetőjognak – szerepének túlértékelését és lebecsülését is elkerülve – a jogi felelősség, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel, ultima ratioként kell érvényesülnie.⁸⁴

Jelen esetben a kriminalizálás indokoltságának igazoltságán túl azért is erősen kérdéses, hogy az idegenrendészeti problémákat a büntetőjog eszközeivel kellene vagy lehetne megoldani, mert bár a bizonyításnál alkalmazható skála ilyen módon természetesen szélesedik, és nyilván jelentősebb operatív eszközök állnak rendelkezésre, a dilemmák megoldása a büntető eljárásban sem lesz könnyebb.

A megfogalmazott büntetőjogi tényállás ráadásul jelen formájában kevésbé alkalmas arra, hogy funkcióját betöltse, a jogalkotó ugyanis elsősorban a tartózkodási engedély kiadásához kapcsolódó visszaélések egy bizonyos körét kívánta büntetni rendelni, ugyanakkor – mint az a tényállási elemek feldolgozásánál, többek között a vádiratokból is kitűnik – jellemzően nehéz sorsú személyek szerepelnek tettesként, akiknek a bonyolult ügyletek lebonyolítása csekély (számukra azonban mégis többnyire a túlélést jelentő) összegért is csábítónak bizonyul, mindezzel pedig azt érzük el, hogy az eredeti céltól eltérően, de kiszolgáltatott helyzetben lévő, kizsákmányolt embereket (alapvetően nőket) még büntetőjogi joghátránnyal is fenyegetjük. Sem az általuk tanúsított cselekmény társadalomra veszélyessége, sem az ilyen módon elért haszon nem olyan nagyságrendű tehát, hogy az feltétlenül indokolja egy büntetőjogi tényállás megalkotását, mindezt pedig alátámasztja az immár hat éve hatályos deliktum gyakorlatának tulajdonképpeni hiánya is.⁸⁵

A tényállás dilemmái mellett annak rövid volta, a minősített esetek hiánya arra is engednek következtetni, hogy az önálló büntetőjogi tényállás megalkotása elhelyezési, normaszöveg-szerkesztési szempontból sem volt feltétlenül szükséges, elegendőnek tűnt volna az adott cselekményeket esetleg – a vizsgált deliktumhoz egyébként is több tekintetben hasonló⁸⁶ – jogellenes tartózkodás elősegítésének (Btk. 354. §) újabb bekezdésével pönalizálni, ha feltétlenül ragaszkodnánk a büntetőjogi jogkövetkezményekhez. A büntetni rendelt problémakört vizsgálva azonban alappal feltételezhető, hogy nem egy tényállás visszatartó ereje bírna e téren kellő jelentőséggel, hanem adott esetben például egy szabálysértési jogkövetkezmény,⁸⁷ ha az kellő felderítő erővel

⁸⁴ Nagy (2008) 71.

⁸⁵ A fentebb hivatkozottak értelmében az ezideig regisztrált nyolcvanhárom bűncselekmény közül ráadásul hetvenhárom egy elkövetéshez kapcsolódik, a számok határozottan nem indokolják tehát a deliktum létezését.

⁸⁶ Lásd a fentebb kifejtettéknél.

⁸⁷ A szabálysértési jog eszköztárából kiemelhető például az *elzárás*, amely a megismert körülmények alapján már kellő visszatartó erőt jelenthet. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 9-10. §.

párosulhatna és az eljáró hatóság lehetőségeit bővítve növelnék a cselekmények bizonyíthatóvá tételét.⁸⁸

Záró gondolatok

A vizsgált tényállás körüli gondolataink fonalát, immár a teljesebb kép birtokában Tóth Mihály – részben Király Tiborra emlékező – a tanulmány címében megjelenő, bevezető idézetként felhívott sorának folytatásával zárhatjuk: „»Amikor egy társadalom feszültségekkel van teli, könnyen támadnak benne olyan képzelgések, hogy a büntetőhatalom általános gyógyírként felhasználható; pedig ez csak segédeszköz. Soha seholy a világon a társadalmat ez a hatalom meg nem gyógyította, mert egyes bűnöket megtorolhat, embereket félreállíthat, de ahhoz gyenge, hogy megjavítsa a közmorált és közömbösítsen társadalmi törvényeket.« Ahogyan átfogó globális társadalmi-politikai folyamatok, így a tömeges népvándorlás kezelésére sem alkalmas.»⁸⁹

IRODALOMJEGYZÉK

- Amberg Erzsébet (2016): Migráció, büntetőjog, ultima ratio. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 203–214.
- Ambrus István (2017): A bűncselekményi egység és a bűnhalmazat. In Hollán Miklós – Barabás A. Tünde szerk.: *A negyedik magyar büntetőkódex – régi és újabb vitakérdései*. Budapest, MTA TK – OKRI. 63–72.
- Balogh Ágnes (2014): *Büntetőjog II. Különös rész. B/1. Témakör: Büntetőjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Belovics Ervin szerk. (2016): *Büntetőjog II. – Különös rész*. Budapest, HVG–Orac Lap- és Könyvkiadó.
- Blaskó Béla szerk. (2018): *Büntetőjog – Különös rész II*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Bojcsév Gabriella (2012): Az érdekházasság közbiztonsági relációi. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 335–348.
- Gratzer-Sövényházi Gábor (2017): Egy jogi tárgy nélküli bűncselekmény tanulságai, avagy házasság tényleg csak szerelmesek között köthető? *Belügyi Szemle*, 65. évf. 1. sz. 65–73.
- Hautzinger Zoltán (2015): Az irreguláris migráció büntetőjogi aspektusai. In Hautzinger Zoltán szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, MRTT. 49–69.
- Hautzinger Zoltán (2016a): *Idegen a büntetőjogban*. Pécs, AndAnn Kiadó.

⁸⁸ A – jellemzően – harmadik országbeli állampolgár tekintetében továbbra is adottak az idegenrendészeti keretek közti lehetőségek, lásd a Harm.tv. 42. § (1) bekezdése értelmében, amennyiben az idegenrendészeti hatóság megállapítja, hogy a Magyarország területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgár tartózkodásra a továbbiakban már nem jogosult [esetünkben irányadó a 18. § (1) bekezdésének d) pontja, amely szerint az engedélyt meg kell tagadni, illetve vissza kell vonni, amennyiben a családi kapcsolatot a családi együttélés céljára szolgáló tartózkodási engedély kiadása érdekében hozta létre] a tartózkodási engedély kérelmét elutasító vagy a tartózkodásra jogosító okmányát visszavonó határozatában, a harmadik országbeli állampolgárt – bizonyos, e törvényben meghatározott esetek kivételével – az Európai Unió tagállamainak területéről *kiutasítja*.

⁸⁹ Tóth (2015) 3.

- Hautzinger Zoltán (2016b): Büntetőjogi tényállások a külföldiség és a migráció vonzásában. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 181–202.
- Hautzinger Zoltán (2016c): Félelem az idegentől. In Finszter Géza – Kóhalmi László – Végh Zsuzsanna szerk.: *Egy jobb világot hátrahagyni... Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK. 302–310.
- Hautzinger Zoltán (2017): Büntetőjogi példázatok a migráció nemzeti szabályozása terén. In Sabjanics István szerk.: *Modern kori népvándorlás. A migráció komplex megközelítése*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 71–82.
- Horváth Tibor – Lévay Miklós szerk. (2012): *Magyar Büntetőjog – Általános Rész*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Horváth Tibor – Lévay Miklós szerk. (2013): *Magyar Büntetőjog – Különös Rész*. Budapest, Wolters Kluwer.
- Karsai Krisztina szerk. (2013): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz: kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest, CompLex Kiadó.
- Kovács András György (2013): A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye /kivonat/. *Kúriai Döntések*, 12. sz. 1273–1284.
- Madai Sándor (2013): A rendészeti feladatellátás, mint közszolgáltatás. In Horváth M. Tamás szerk.: *Kilengések: Közszolgáltatási változások*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 217–236.
- Madai Sándor (2016a): A „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet” kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 245–258.
- Madai Sándor (2016b): Migrációs kihívások – hiányzó európai válaszok? *Közjavak*, 2. évf. 2. sz. 8–10. DOI: <https://doi.org/10.21867/KjK/2016.2.2>.
- Madai Sándor (2016c): Új kihívások – új struktúra? A migráció hatása a rendészet szervezetére. *Közjavak*, 2. évf. 1. sz. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.21867/KjK/2016.1.3>.
- Nagy Ferenc (2008): *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Nagy Ferenc (2012): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntető jogtudományban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Polt Péter szerk. (2013): *Új Btk. kommentár*. 6. kötet. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó.
- Tóth Mihály (2015): A menekültkérdés kriminalizálása. *Élet és Irodalom*, 59. évf. 38. sz. 3.
- Tóttós Ágnes (2012): A közrendre, közbiztonságra veszélyesség uniós szabályozása a legális migráció területén. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 285–298.
- Tóttós Ágnes (2016): A névházasság jelensége és az ellene való fellépés Magyarországon és az Európai Unióban. In Hautzinger Zoltán szerk.: *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat. 313–328.

Internetes források

- Álházasságok – vádemelési javaslat (2015). *Police.hu*. 2015. október 23. Forrás: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/alhazassagok-vademelesi-javaslat (2019. 06. 06.)
- Balaskó Angéla (2015): Hamis frigy, valódi okmány – az álházasság dilemmái. *Jogászvilág.hu*. Forrás: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/hamis-frigy-valodi-okmany-az-alhazassag-dilemmai/> (2019. 01.17.)
- Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály, Bűncselekményi adatok, Regisztrált bűncselekmények száma az elkövetés helye szerint (2013. 01. 01 – 2018. 06. 30.). *Bsr.bm.hu*. Forrás: <https://bsr-sp.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=/BSRVIR/Regisztralt%20>

büncselekmények%20száma%20az%20elkövetés%20helye%20szerint_ver20180713094758.xlsx&Token=UkxzZr4L05waE1WVE83THFPTn1ZRXR0NH10RG1uWWd4TDA0SEJFcmxzVFZ0U2NGbkNNRTZ3Y3pISGI5MGtGazRIYINHZmw2N296dkw0Nk44ZkVnb2hRZXZzZXFmdUVISnhaeTNDYVovVCTMSWhXcm8yWDVvd0EwMWE4cXNsOVk= (2019. 07. 07.)

Érdekházassággal az európai unióba – vádemelés 43 személlyel szemben Kiskunhalason. Sajtóközlemény (2016). *Ügyészség.hu*. 2016. április 1. Forrás: http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto0/2016/04/bacs_20160401.pdf (2019. 07. 04.)

Kezdődik a családi kapcsolatok létesítésével visszaélés vétsége elkövetésével vádolt vádlottak büntetőpere (2017). *Bíróság.hu*. 2017. február 17. Forrás: <https://kecskemetitorvenyszek.birosag.hu/targyalasi-jegyzek/20170217/kezdogdik-csaladi-kapcsolatok-letesitesevel-visszaeles-vetsége> (2019. 06. 17.)

Pozsgai Ákos (2016): Tömeges vádemelés álházasságok ügyében. *Halas Média.hu*. 2016. április 1. Forrás: <http://halasmedia.hu/rovatok/szirena/toemeges-vademeles-alhazassagok-uegyeben> (2019. 06. 17.)

Jogforrások

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

11/1992. (III. 5.) AB határozat

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról

2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény indokolása

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

30/1992. (V. 26.) AB határozat

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, az Unió polgárainak és családtagjainak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról, Brüsszel, 2.7.2009 COM(2009) 313 végleges, 16. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0313:FIN:HU:PDF> (2019. 07. 06.)

A Kúria Idegenrendészeti joggyakorlat-elemző csoportja által 2013. május 30-án elfogadott és a Kúria Közigazgatási és Munkaügyi Kollégiuma által 2013. szeptember 23-án jóváhagyott összefoglaló vélemény. 2012.El.II.F.1./9. Forrás: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/idegenrendeszeti_osszefoglalo_velemen_y_kuria.pdf (2019. 07. 05.)

A Kúria Kfv.37015/2018/9. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában
A Kúria Kfv.37310/2017/6. számú határozata közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában
Ad-Hoc Query on requirements of marriage and suspected numbers of marriage of convenience. Requested by UK EMN NCP on 12th July 2013 (2013). Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/ad-hoc-queries/family-reunification/491_emn_ahq_marriage_of_convenience_8jul2013_en.pdf (2019. 07. 06.)

BH 2002.253.

Council Resolution of 4 December, 1997 on measures to be adopted on the combating of marriages of convenience, OJ C 382, 16.12.1997. 1–3. Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y1216\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31997Y1216(01)&from=EN) (2019. 07. 06.)

Európai Migrációs Hálózat Magyarország, Visszaélés a családi együttélés biztosítása céljából kiadott tartózkodási engedélyekkel: Az érdekházasság és a hamis teljes hatályú apai elismerő nyi-

latkozat (2012). Forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/family-reunification/hu_20120606_familyreunification_hu_version_final_hu.pdf (2019. 07. 06.)

Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999. Forrás: www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf (2019. 07. 06.)

Projektjeink, A Btk. Különös rész II. című tananyaga (é. n.). Birosag.hu. Forrás: [www.birosag.hu, http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lec-ke6_lap1.html#hiv31](http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/btk/buntetojog3/lec-ke6_lap1.html#hiv31) (2019. 07. 04.)

T-6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről (2012). Forrás: www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf (2019. 06. 17.)

ABSTRACT

“The Potential of Criminal Powers is not Unlimited...” Thoughts on the Abuse by Establishing Family Relations

KANYUK Petra Ágnes

As from 1 July 2013, the Hungarian Criminal Code contains a new paragraph on abuse by establishing family relations: “Person above the age 18, who, for financial gain, establishes a family relationship or takes a full force paternity statement only for the issuance of residence documents, if no more serious crime is realized, such offense can be punished with two years of imprisonment.” However, analysing the elements of the legal act and the accumulated experience, the following question arises: Is it really a good decision to criminalise this phenomenon?

Keywords: *abuse by establishing family relations, criminalisation, migration, marriage of convenience*